OLIY TA’LIM TIZIMI TALABLARIDA TA’LIM NATIJALARINI KVALIMETRIK BAHOLASH JARAYONINI TAQQOSLASH: O‘ZBEKISTON VA YEVROPA TAJRIBASI MISOLIDA

Beg‘amova Sadoqat Nurbek qizi

Shahrisabz davlat pedagogika instituti 1-bosqich magistranti

sadoqatbegamova@gmail.com

Telefon raqam: (+99890)4449582

Xusanov Elshod Toshmaxmatovich

Shahrisabz davlat pedagogika instituti dotsenti v.b

elshodxusanov2626@gmail.com

Telefon raqam: (+99890)6392070

Annotatsiya: Ushbu maqolada oliy ta’lim tizimida ta’lim natijalarini kvalimetrik baholashning nazariy asoslari hamda uning O‘zbekiston va Yevropa mamlakatlaridagi amaliy tajribasi tahlil qilinadi. Shuningdek, baholash jarayonida qo‘llaniladigan mezonlar, indikatorlar hamda baholash tizimining samaradorligi qiyosiy tahlil asosida yoritilgan. Tadqiqot natijasida O‘zbekiston oliy ta’lim tizimida kvalimetrik baholashni takomillashtirish bo‘yicha takliflar ishlab chiqilgan.

Kalit so‘zlar: kvalimetriya, ta’lim natijalari, baholash mezonlari, oliy ta’lim, kompetensiya, Yevropa ta’lim tizimi, taqqoslash tahlili.

Kirish

Hozirgi globallashuv sharoitida oliy ta’lim tizimida ta’lim sifatini oshirish muhim vazifalardan biri hisoblanadi. Ta’lim sifatini aniqlashda kvalimetrik baholash muhim metodologik vosita sifatida qaraladi. Kvalimetriya – bu sifatni miqdoriy baholash usullarini o‘rganuvchi ilmiy yo‘nalish bo‘lib, u ta’lim natijalarini aniqlashda keng qo‘llanilmoqda.So‘nggi yillarda O‘zbekiston oliy ta’lim tizimi Yevropa ta’lim makoni bilan integratsiyalashuv jarayonini boshdan kechirmoqda. Ayniqsa, Bologna jarayoni talablariga mos ravishda ta’lim natijalarini kompetensiyaviy yondashuv asosida baholash tizimi rivojlanmoqda. Shu sababli O‘zbekiston va Yevropa mamlakatlarida ta’lim natijalarini kvalimetrik baholash jarayonini taqqoslash ilmiy va amaliy ahamiyatga ega.

Kvalimetrik baholashning nazariy asoslari

Kvalimetriya tushunchasi ilk bor XX asrning 60-yillarida ilmiy muomalaga kiritilgan. Tadqiqotchilar fikriga ko‘ra, kvalimetriya sifatni aniqlash uchun ko‘rsatkichlar tizimidan foydalanishga asoslanadi.A.V. Subetto ta’kidlashicha, kvalimetriya “sifatni kompleks baholash imkonini beruvchi ilmiy metodlar tizimi” hisoblanadi (Subetto, 2000).

Ta’lim sohasida kvalimetrik baholash quyidagi bosqichlarni o‘z ichiga oladi:

- Baholash mezonlarini aniqlash
- Ko‘rsatkichlar tizimini ishlab chiqish
- Baholash shkalasini belgilash
- Natijalarni tahlil qilish

Bu jarayon ta’lim natijalarini ob’ektiv baholash imkonini beradi.O‘zbekiston oliy ta’lim tizimida kvalimetrik baholash.O‘zbekiston oliy ta’lim tizimida baholash

jarayoni kredit-modul tizimi asosida amalga oshirilmoqda.O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining oliy ta’limni rivojlantirishga qaratilgan qarorlarida ta’lim sifatini baholash tizimini xalqaro standartlarga moslashtirish vazifasi belgilangan.Tadqiqotchilar fikricha, kvalimetrik baholash tizimi ta’lim natijalarini yanada aniq va adolatli baholash imkonini beradi (Muslimov, 2019).Yevropa mamlakatlarida ta’lim natijalarini baholash Bologna jarayoni talablari asosida amalga oshiriladi. Bu tizim quyidagi asosiy tamoyillarga asoslanadi:

- kompetensiyaga asoslangan ta’lim
- kredit tizimi (ECTS)
- ta’lim natijalariga yo‘naltirilgan baholash

Yevropa universitetlarida baholash quyidagi ko‘rsatkichlar asosida amalga oshiriladi:

- nazariy bilim
- amaliy faoliyat
- loyiha ishlari
- mustaqil tadqiqot

Shuningdek, baholash jarayonida rubrikalar va indikatorlar tizimi keng qo‘llaniladi

O‘zbekiston oliy ta’lim tizimi Yevropa tajribasidan foydalanish orqali baholash tizimini takomillashtirish imkoniyatiga ega. Ayniqsa quyidagi yo‘nalishlarda rivojlanish zarur:kompetensiyaga asoslangan baholashni,kengaytirish kvalimetrik, indikatorlar tizimini ishlab chiqish,zamonaviy baholash texnologiyalarini joriy etish.Bu esa ta’lim sifatini oshirishga xizmat qiladi.

Kredit-modul tizimidagi e’tibor uning ikkita xususiyatiga qaratilgan:

- talabalarning mustaqil ishiga;

- o’quv jarayonini tashkil etishning kredit-modulli tizimini va talabalarning

ta’lim yutuqlarini baholashning reyting tizimini ta’minlashga. Ilk bor kredit-soat tizimi, AQShda paydo bo’lgan va rivojlangan. 1869 -yilda Amerika ta’limining taniqli arbobi, Garvard universiteti prezidenti Charlz Eliot tomonidan «kredit soati» tushunchasini kiritildi va 1870-80 -yillarda kredit soatlarida o’lchangan akademik ish xajmi miqdori joriy etildi. 1892- yildan «kredit-soat» tizimi rivojlanishining ikkinchi bosqichiga start berildi. AQSh Milliy ta’lim qo’mitasi tomonidan «kollej-maktab» aloqasini yaxshilash, o’quv dasturlarini standartlashtirish maqsadida umumta’lim maktablarida nafaqat kollejlarda, balki o’rta maktablarda ham «kredit» tushunchasi joriy etildi. Maktablar, bakalavr, magistratura va doktorantura ta’lim dasturlari mazmuni hajmini baholash uchun kredit tizimiga o‘tildi. XX asrning so’nggi o’n yilliklarida Yevropada o’quv dasturlarini xalqarolashtirish oliy ta’limning ustuvor tendentsiyalardan biriga aylandi. Xalqaro o’quv dasturlarida universitetlarning ishtirok etishi dolzarb masalalardan biriga aylandi. 1987- yil Yevropa Ittifoqida tashkil etilgan.ERASMUS talabalar almashinuvi bo’yicha ta’lim dasturi (Universitet talabalarining harakatchanligi bo’yicha Evropa hamjamiyati harakatlari sxemasi) qabul qilindi. Dastlab ERASMUS dasturi Yevropaning 12 mamlakatida eng yaxshi deb tan olindi va keng tarqaldi. To’plangan tajriba qayta ishlab chiqilib 31 mamlakatda faoliyat yuritadigan barcha yosh guruhlari va darajalardagi ixtisoslashgan SOCRATES ta’lim dasturi uchun asos sifatida qabul qilindi. Bundan tashqari, talabalar almashinuvi bo’yicha Yevropaning ilm-fan o‘chogi va universitetlar imidjini mustahkamlashga qaratilgan Leonardo Da Vinchi va Tempus Tacis o’quv dasturlari ham faoliyat yuritadi. Haqiqatan ham shunday vosita ishlab chiqish kerak ediki, milliy ta’lim tizimlarini shaffofligini ta’minlab, bir-biri bilan solishtirishni tengillashtirish lozim edi. ERASMUS dasturining sinov loyihasi sifatida shakllangan va 6 yil davomida Yevropaning 145 ta oliy ta’lim muassasalarida tajribadan utgan – ECTS (European

Credit Transfer System) tizimi ushbu vazifani bajara olishini ko‘rsatdi. Bolonya ta’lim tizimi - bu 1998- yilda etakchi Yevropa mamlakatlari Germaniya, Italiya, Angliya, Fransiya ta’lim vazirlari tashabbusi bilan tuzilgan umumiy ta’lim maydoni. Ushbu tashabbusni boshqa davlatlarning rasmiylari qo’llab-quvvatladilar va 1999- yilda Yevropaning 29ta davlati ECTSga aloxida ahamiyat qaratilgan va diplom ilovalariga umumyevropa maqomini beruvchi Bolonya deklaratsiyasini imzoladi. Shu bilan birga, ECTSning vazifalari oliy ta’limning yagona tizimini yaratish emas, balki

ta’lim siyosati sohasida mamlakatlar va universitetlarning avtonomiyalariga

saqlagan holda xalqaro shaffoflik va mavjud ta’lim tizimlari va malakalarining

muvofiqligiga erishishdir.Bolonya tizmining ochiqligi boshqa mamlakatlarni bosqichma-bosqich qo’shilishini ta’minlamoqda. Bugungi kunda Bolonya tizimi 48 mamlakatni birlashtirgan xolda, yangi a’zolarni birlashtirish davom etmoqda. Bugungi kunga kelib, Yevropadagi deyarli barcha davlatlar milliy oliy ta’lim tizimida ta’lim kreditlariga asoslangan isloxotlarni amalga oshirganligini ko‘rish mumkin. Har bir mamlakat ta’lim tizimidagi milliylikni, o‘ziga xoslikni saqlab qolgan holda, hamkorlar tomonidan to’plangan tajribadan eng yaxshi va eng ilg’oridan foydalanish imkoniyatiga ega bo‘lish barobarida, oliy ta’lim tizimlari - talabalar mobilligi; boshqaruvdagi moslashuvchanlik;

Yevropa universitetlarining muvofiqlashtirilgan faoliyatiga erishildi.

Bularning barchasi Yevropaning jahon ta’limi bozorida yanada jozibador bo’lib borayotganiga hissa qo’shadi.

Bolonya ta’lim jarayonining maqsadi:

- Yevropa yagona ta’lim zonasidagi tizimning asosiy yo‘nalishi sifatida,

fuqarolar mobilligini doimiy ravishda rivojlantirgan xolatda, o‘qishni tugatgach ish bilan ta’minlashning haqiqiy imkoniyatini yaratish.

- Intellektual, ilmiy, ijtimoiy va madaniy salohiyatni takomillashtirish va barqarorlashtirish.

-Yevropa universitetlari tizimining jozibadorligini oshirish, ya‘ni Yevropa universitetlari va institutlarining mablag, ta’sir va talabalarni jalb qilishdagi global musobaqada raqobatbardoshligini ta’minlash.

-Milliy oliy ta’lim tizimlarining muvofiqligi va universalligiga erishish.

-Ta’lim sifatini oshirish. Oliy o’quv yurtlarining umumiy madaniy qadriyatlarni rivojlantirishdagi rolini oshirish, universitetla

Xulosa

Tadqiqot natijalariga ko‘ra, ta’lim natijalarini kvalimetrik baholash tizimi oliy ta’lim sifatini oshirishda muhim ahamiyatga ega. O‘zbekiston va Yevropa tajribasini taqqoslash shuni ko‘rsatdiki, Yevropa mamlakatlarida baholash tizimi kompetensiyaga asoslangan va amaliy natijalarga yo‘naltirilgan.

O‘zbekiston oliy ta’lim tizimida esa ushbu tajribani joriy etish orqali baholash tizimini yanada takomillashtirish mumkin.

Foydalanilgan adabiyotlar

1.Subetto A.I. Ta’lim kvalimetriyasi. Moskva, 2000.

2.Muslimov N.A. Pedagogik texnologiyalar. Toshkent, 2019.

3.Ishmuhamedov R.J. Ta’lim texnologiyalari. Toshkent, 2017.

4.Turg‘unov S.T. Pedagogik jarayonlarni boshqarish. Toshkent, 2018.

5.Bologna Process Implementation Report. Brussels, 2020.

6.Biggs J. Teaching for Quality Learning at University. London, 2011.

7.European Commission. European Higher Education Area Report. 2018.

8.Zimnyaya I.A. Kompetensiya yondashuvi. Moskva, 2006.

9.UNESCO. Quality Assurance in Higher Education. Paris, 2015.

10.OECD. Education at a Glance. Paris, 2020.